

Samelbd.

0/0

die,

61
*Cur e ludis, tanta cura emendatis, nihilo minus
pauciores exeant boni iuvenes, quam prius?*

INQVIRIT,

A D

DECLAMATIONES
QVATVOR

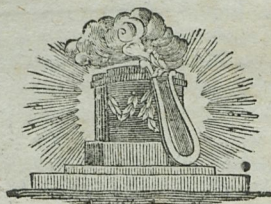
DIE INSTAVRATIONIS RELIGIONIS MEMO-
RIAE SACRO

BENIVOLE AVDIENDAS

HVMANISSIME INVITANS

CAROLVS HENRICVS SINTENIS

LYCEI TORGAVIENS. RECTOR.

IN OFFICINA IACOBÆERIANA.

MDCCLXXVII.

Cum & iustis, tantisq; curis, quibus in
hunc usque diem, hunc usque diem, hunc usque diem

IN QVIT

A

DECLAMATIONES
QVAE T V O R

DIE METAMORPHOSIS BELIGIONIS MEMO
R AE SACRO

REMISSIO, A. 1718

HUMANISSIME INVITANS

CAROLVS HENRICHVS SINTENIS

PHIL. TOROVENSIS PASTOR

IN OFFICINA JACOBI HEROLDI

MDCCLXXVII

Querimoniae, quas permulti Professorum, in summo eruditionis fastigio constitutorum, summaque nominis gloria, tam sacrae, quam profanae reipublicae commodis inferuentium, de miserabili iuuenum, qui scholis derelictis in Academiam se conferunt, ignorantia, et parum eleganter viuendi ratione, mouent, quin omni admiratione, omnique luctu sint dignissimae, nemo certe est, qui dubitet. Non solum ipsa malorum, quorum grauitatem atque perniciem hi Viri non occulte gemunt, indoles suae pestis, sed etiam aetatis nostrae conditio, qua omnia ad fingendae erudiendaeque iuuentutis usum atque salutem ardentissimo studio conferri videntur, maxima mentis perturbatione, vehementissimoque dolore nos distrahit. Quid enim est, quod veritati conuenientius videatur, hoc, omnium munerum, quae firmandae stabilendaeque vtilitati publicae consulant, id esse omnino grauissimum, maximeque necessarium, quo ciues formentur, qui, totum officiorum, patriae suauissimae perfoluendorum, ambitum, eorumque integre praestandorum adminicula, probe edocti, summa cupiditate flagrent, vt, quaecumque in ipsorum potestate sint posita, animo promptissimo paratissimoque ad communem felicitatem conferant? *Cicero*, qui certe aequissimorum virorum, in pretio vitae scholasticae ponendo, vnus est, libro II. de Diuinat. in laudem eius dicit sequentia: *quid minus reipublicae afferre maius meliusue possumus, quam si docemus atque erudimus iuuentutem, his praesertim moribus atque temporibus, quibus ita prolapsa est, vt*

omnium opibus refrenanda atque coercenda sit? Reipublicae enim flos atque vigor si tunc temporis modo constans est atque perpetuus, cum de futurae ciuitatis membris spes concipi potest, fore, ut ex interna vi quadam publicae salutis augendae rationem habeant, necesse est, vt intima laetitiae voluptatisque sensu afficiamur, si scholae sic sunt comparatae, vt in illarum, quasi in tenerrimarum matrum, sinu a'que complexu eiusmodi ciues, in spem patriae posteritatisque, succrescant. Sed quanta, quamque lugubri admiratione optimus quisque, cui rerum sacrarum et ciuiliū emolumenta curae cordique sunt, abripitur, si Viri, qui, fundamentis scholasticis innixi, iuuentutem sublimiori disciplina imbuiere gestiunt, de horrenda eius inscitia, nimiaque morum asperitate conquerrunt! Sic omnis meliorum temporum spes, inflar somnii, euanescit, sic sancta *Religio*, sic vera *Sapientia*, sic exquisita *Eruditio*, sola felicitatis, tam publicae, quam priuatae, media, proscribuntur et proPELLUNTUR, sic periculosissimae animi *leuitati*, sic *stultitiae* petulantissimae, sic perniciosissimae *barbariae* via sternitur, aditusque paratur! Quis igitur est, qui satis deplorare possit statum atque conditionem aetatis nostrae? quis est, qui posteritati, cui grauissimum infligitur vulnus, succurrat, atque medeatur? Quomodo vero fieri potest, vt his nostris temporibus contra omnem spem tales quærelae audiantur? cur nos exercuamur tanto angore, nos, quorum aetas in felicissima tempora incidisse videbatur? quantus est proventus auctorum, qui, licet non omnes, ob valde disparem rerum scholasticarum cognitionem, ex parte tamen, publicae disciplinae saluberrima consilia dederunt! nonne in primis *Electoris Celsissimi* auspiciis et sapientia *Renouata Constitutio Scholastica*, quae omnium, publicae salutis amantium, ciuium votis erat expetita, scholarum curauit emendationem saluberrimam? Certissimum est, hoc munus, quod *Patris patriae Optimi* cura reipublicae attulit, tam insignis esse magnitudinis atque praestantiae, vt reliquas *Eius* res gestas omnes non minori splendore superet, quam, pro sententia *Ciceronis*, *Solonis* de constituendis *Areopagitis* confidium superauit clarissimam *Themistoclis* victoriam, cuius testis fuit *Salamis*. Vix igitur credi potest, optatis nostris, quae instaurationem scholarum spectabant, non respondisse euentum felicissimum, quid? quod, contrarium, quod nunquam timendum esset visum, omnem spem vsque eo irritam fecisse, vt *Religio* atque *Eruditio* in summo verfarentur periculo. Equidem, dicendum, quod verum est, per aliquot episto-

epistolas Summorum Virorum, qui in Academiis docentium munere religiose funguntur, certior de eo sum factus, hinc otium, quod permultae lectiones mihi concefferunt, ad nullam aliam rem salubrius me collaturum putavi, quam si rationes inquirerem, *cur e ludis, tanta cura emendatis, nihilo minus pauciores exeant boni iuuenes, quam prius?* Ordo, quem in tractando hoc argumento obseruabo, hic est, vt ante omnia vberiori descriptione indicem, qui iuuenes ad Academiam bene sint praeparati, deinde comprobem, renouatam scolarum constitutionem huic meditationi quam optime posse inferuire, et postremo denique causas proferam, cur nihil minus pauciores boni iuuenes scholam cum Academia commutent, quam prius. Assensus, quem Viri bene animati, rerumque scholasticarum periti, mihi non denegabunt, faciet, vt odium, quod veritas parere potest, et solet, facile vincam.

Quoniam multum potest prouiso animi, et praeparatio, ad minuendum dolorem, sint semper omnia homini humana meditata, et nimirum haec est illa praestans et diuina sapientia, perceptas penitus et pertractatas humanas res habere, nihil admirari, cum acciderit, nihil, antequam euenierit, non euenire posse arbitrari. Permultum suauitatis habet hic locus *Ciceronis*, qui legitur libro III. Quaestionum Tusculanarum, et, licet pro consilio praestantissimi huius, inter Romanos, auctoris, longe aliud argumentum spectet, tam late tamen patere videtur, illum vt ad eandem rem, de qua in praesenti agere constitui, sine vlla iniquitate accommodari posse, existimem. Omnis vitae academicae, cum fructu transigendae, spes frustra concipitur, nisi illam antecesserit vita, in scholis *sapienter ac prudenter* peracta. Haec vita scholastica, vt verbis *Ciceronis* vtar, exerceat *animi prouisionem*, ad minuendas difficultates, cum sublimioribus disciplinis coniunctas, haec exerceat animi *praeparationem*, ad pericula vitae solutioris omni sollertia, omnique studio fugienda, et, nisi iuuenis, dum scholas frequentat, omnia, quae ipsi in Academia *accidere* possunt, prius *meditatur*, quam ad illam proficiscitur, plurima, cum lectionibus Professorum intererit, stupore abreptus, *admirabitur*, et, libertatis atque licentiae differentia non satis perspicue intellecta, multa illi *euenient*, quae erunt aut inhonesta, aut ingrata, quaeque *euentura* antea non erat *arbitratus*. Nunquam igitur satis dolebimus iuuenes, qui, dum in ludis commorantur, perniciosissima animi leuitate decepti, aut omnem

omnino praeparationem vitae in Academiis futurae plane negligunt, aut oscitantes, et longe alia curantes, pauca tantum, eaque facillima tractant, plurima vero in Academiam transferunt. Saniores sunt ii, qui scholasticae institutionis utilitatem multo maioris putant, quique arctissimum, quo schola cum Academia coniuncta et constricta tenetur, vinculum non rumpunt aut dillescant, sed omni animi intentione, omnique labore ad id incumbunt, quo fundamenta in ludis ponuntur firmissima. Qui vero hi sunt, quibus in studiis sint versati, quibusque artibus, Academicae vitae inse uientibus, a magistris sint contenti, id est, quod iam indicabimus. Omnis meditatio diligentem rei, in quam est directa, supponit cognitionem, et procurat apparatus, quorum auxilio rem, quam propositam habet, se consecuturam, credit. Qui si tantae sunt praestantiae, ut ad metam praefixam contingendam sint apti atque idonei, ipsa praeparatio fini respondet, et bene sapienterque est constituta, fin sunt eiusmodi, ut ope illorum res, quam spectant, aut frustra, aut saltem non integra, neque cum fiducia quadam, speretur, tunc meditatio est irrita, aut parum sufficiens. Necesse igitur est, ut iuuenis, qui dicitur ad Academiam bene formatus, omnia in scholis adhibuerit subsidia, quae non paruam expectationem sustinent vitae in Academia fructuose gerendae. Quae igitur haec sunt? omnium prima nominari meretur *exquisita, animoque commouendo apta, Religionis sanctissimae et amantissimae cognitio*. Verum quidem est, in accuratiori rerum diuinarum intelligentia maximam *uniuersiusque* hominis positam esse felicitatem, omnesque in uniuersum homines, qui verae et aeternae saluti consequendae operam dent, nihil prius, nihilque antiquius habere, quam hoc, ut fabulerrimam rerum sacrarum scientiam omni, quae in vires mentis humanae cadere possit, diligentia atque assiduitate sibi comparent, sed praecipue, et multo maiori iure, gaudeat illa iuuenis, qui rerum, ad Academiam necessariarum copia dici velit instructus. Opus est, ut doctrinae sanctiores non solum omni perspicuitate, et grauissimis certissimisque argumentis, ad captum eius sint accommodatae, sed etiam, ut cum tanta reuerentiae animique deuoti excitatione, tantaque vi commouente in animum eius sint demissae, ut praeceptor, externis pectoris elati et incensi signis, humillimae in Deum pietatis ardore illum semper inflammaret. Alii enim iuuenum, qui in Academiis se conferunt, diuinae sapientiae consecrati, doctrinarum coelestium aliis tradendarum aliquando curam

curam gerent, alii, soli humanarum artium studio dediti, commodis societatis ciuili inferuient. Ad illos quod attinet, licet multo copiosiori institutione ad interiorum doctrinarum reuelatarum familiaritatem in Academijs admittantur, in scholis tamen, vt non minus exquisita, animisque commouendis idonea disciplina sint fructu, necesse est. Amor enim Religionis nunquam erit immaturus, praesertim si respexeris ad illecebras atque irritamenta vitae liberioris, et, quo maturius iuuenes accurata, animumque feriente, Religionis notitia fuerint imbuti, ^{quo} aptiores expeditioresque erunt, ad eandem cum alijs communicandam. Hi vero iuuenes, qui aut legum iurisque intelligentiae, aut artis salutaris scientiae erunt studiosi, vberiori Religionis cognitioni, quamuis esset maxime opportunum, tempus operamque non impendunt, et certissime persuasum habeo, plurimos, ex illorum numero, Religionis sanctissimae contentores atque irricos, quorum aetas nostra nimis largum praerogatum tulit, nunquam eo leuitatis esse progressos, vt aut Religionem, ad illudendum credulitati infimae plebeculae, fictam et excogitatum existimarent, aut eius praecipua adeo parum curanda sibi arbitarentur, nisi illorum institutio scholastica fuisset manca, sterilis, exsanguis, languida, ac prope dormiens. Hoc primum igitur est medium, quod consulit vitae in Academia vtilissima ratione gerendae. Progredior ad alterum, quod cernitur in accurata, et cum *saporis quodam pulchritudinis coniuncta, intelligentia humanarum artium, quae, si a Religionis cultu discesseris, omnia conferunt, ad curriculum academicum quam felicissime ingrediendum.* Quilibet, non pro aetatis nostrae gustu deliciao, qui, corruptissimus, ab interna bonarum literarum indole atque suauitate quam longissime est remotus, sed, pro saniori verae eruditionis aestimatione, rerum in palaestra tractandarum, haud expers et bene animatus, se facilem praebit, si dixerit, omnia hic posita esse in indefesso veterum linguarum, *graecae in primis et latinae.* (vt *hebraicae* nil detraham) studio. Cui si accesserit primaria *Critices* regularum, *antiquitatum, historiae, geographiae, rhetorices* atque *dialectices* cognitio, fundamenta vitae academicae tam solida, tanque firma iecit iuuenis, vt, neque illorum, neque temporis atque laboris, in illis stabiendis adhibiti, ipsum vnquam possit poenitere. Praecipuum vero, quod postulo, continetur eo, vt iuuenis harum artium, quas recensui, *exquisitam, et cum sensu quodam vniuersitatis copulatam, notitiam* sibi comparare studuerit. Nisi enim id, quod percepisse credit, certissi-

certissimis, et mutuo consensu conspirantibus, principiis nititur, omnis eius industria, in illo percipiendo, frustra est consumpta, et, nisi gustum quandam elegantiae atque urbanitatis erit consecutus, non solum omnes humanitatis artes liberales, relicta schola, ipsi afferent et excitabunt fastidium, sed etiam omnes disciplinas academias, quarum incantamenta atque suauitates per se multo minori vi alliciunt, sine omni sensu internae et reconditae pulchritudinis sibi reddet cognitae, ut nihil dicam de obliuione scholastica, cuius praecipua causa latet in eo, quod multa quidem memoriae fuerunt impressa, sed mens, rationibus indagandis acuenda, sine vlla religione et turpiter fuit neglecta. Tertium denique, cuius auxilio Academiae sapientissime prospicit iuuenis, medium, est *composita, et morum urbanitati conueniens viuendi ratio*. Haec sane nostra aetate, cui tot morum emendationes atque venustates tribui posse creduntur, vnicuique iuueni, qui saltem aliqua cum dignitate fortunae augendae inferuit, tam necessaria est, ut sine illa, in circulis elegantiorum, parum habeat commendationis. Multo igitur maiori iure expectatur ab illo iuueni, qui in Academiam tendit, is ut quam maximo studio moribus fingendis animum habuerit intentum, necesse est. Mores eius sint *constantes*, siue, ut iam dixi, *compositi*, i. e. abiecto et contento omni, quod pueritiae et primae iuuentuti proprium videatur, deposita animi leuitate, eiusque opinionibus praedicatis atque ludibriis perspectis, seueritati, atque grauitati, comitate tamen conditae, studeat, ut stultitiae pericula, in Academicis alias non euitanda, fugiat, et, quoniam Professores, Patroni, beneficiorumque auctores, quorum beniuolentia suffultus spem felicitatis futurae sustentat, ad illum commendandum, plura desiderant, quam ut tantum continentiae, et vitae, ab omni luxurie atque intemperantia abalienatae, sit deditus, opus est, ut morum elegantia atque humanitate non minus, quam industria atque doctrina, illorum gratiam amoremque sibi conciliet. Haec tria sunt adminicula, quae tantae excellentiae puto, ut mihi quam maxime necessaria videantur, ad cursum Academiae felicissimis auspiciis ingrediendum, et ut persuasum habeam, illos iuuenes, ad studia in Academicis prosequenda, optime esse formatos, qui *exquiritam, et animis commouendis aptam Religionis cognitionem teneant, qui accurata, et cum sensu quodam omnis pulchritudinis coniuncta, intelligentia artium disciplinarumque scholasticarum polleant, et qui compositis, urbanitatique accommodatis, moribus sint aduersati*. Aurantissimos sane iuue-

iuuenes! non gratulamur Academiis, quid? quod, Patriae, de tali spe messis futurae? quanta est vis atque grauitas *Religionis!* iuuenes, illius institutione sollicita in scholis nutriti, non solum verum amorem erga Deum, tam potentem, tam benignam, tamque munificum Patrem, cui omnem felicitatem debent, sed tantam etiam reuerentiam atque uerendum conceperunt, ut diligenter caueant, ne quid consulo, dataque opera committant, quod tam venerandi Patris, non minus sancti et iusti, quam beniuoli et clementis, uoluntati praeceptisque saluberrimis aduersetur, haud expertes, hunc Deum non solum esse testem atque iudicem omnium actionum nostrarum praesentem, intimosque animorum nostrorum recessus spectantem et perscrutantem, sed seuerissimum etiam criminum et delictorum vindicem. Quanta est utilitas *humanitatis scholasticae!* Omnes omnino disciplinae sublimiores ab illa plurimum vel adiuuenti, vel ornamenti sperant, ad illius fontes in rebus subtilioribus cursus semper est flectendus, et, quicquid elegantiae atque splendoris doctrinae altiores habeant, id omne acceptum ferunt literis humanioribus. Iuuenes igitur, qui illas in scholis in dies amabiliores cognouerunt, quique illarum suauissimis saluberrimisque liquoribus et ingenia et pectora irrigarunt, Professorum lectionibus cum summo emolumento interfunt, illorum discendi cupiditas, cum rebus minutis ipsi non retardentur, quotidie augetur, et quauis occasione felicissimorum in literis progressuum publica documenta edere possunt. Quam suauis denique et animis capiendis idonea est *morum elegantia!* iuuenes ad illam ficti non sunt effrenatae uiuendi rationis studiosi, neque aegre ferunt admonitiones Virorum, qui ipsorum salutis curam gerunt, sed, modestiae, humanitatisque dediti, comprobant dictum poetae: *didicisse FIDELITER artes, emollit mores, nec fuit, esse FEROS.* Quid Academiae, quid Patriae traditur, tam bonae indolis iuuenes si in scholis succreuerunt!

Sed videamus, num *Renouata Scholarum Constitutio*, quae publica auctoritate prodit, tantae sit praestantiae, ut tali, tamque frugiferae iuuenum, ad vitam in Academiis prospere et salubriter gerendam, praeparationi inferuiat. Supra iam, non sola animi submissi reuerentia, ad quam erga omnia, eaque saluberrima, Patris Patriae decreta quilibet ciuium obstrictus obligatusque tenetur, sed simul etiam certissima persuasio, uehementissimoque animi gratissimi sensu, impulsus, professus sum,

hanc *Electoris Celsissimi* curam, quoniam omnis vitae honestas atque sanctitas, omnisque flos atque salus coetus sacri, totiusque reipublicae a sapiente et prudente liberorum educatione pendeat, reliquas *Eius* res gestas omnes longe multumque superare. Quo quis est amantior patriae suavissimae, quo cupidior est salutis publicae, quo studiosior verae felicitatis liberorum suorum, eo ardentior est in optatis, et pro omnibus viribus, illi si quaedam sunt, laborat in eo, ut haec *Insauro disciplinae scholasticae* vbique locorum, et per omne tempus vim suam auctoritatemque obtineat. In praesenti versor in eo, ut vberiori fusiorque ratione amplissimam utilitatis eius magnitudinem comprobem, ut luculentissime appareat, illam esse normam accuratissimam, ad quam omnis praeparatio Academica, eaque prudentissima, componatur et dirigatur. Antequam vero ad argumenta, quibus hoc confirmari potest, transeo, pauca quaedam alia ex praestantissimis huius *Constitutionis Scholasticae* commodis, quae pretium eius mirum quantum augent, recensebo. Praescribit et iniungit omnibus scholis nostris vnam eandemque disciplinam, vrgit diligentissimam ingeniorum explorationem, omnibus, qui scholasticis muneribus distribuendis praesunt, sapientissime grauissimeque imponit hoc, ut magistros, qui, exquisitae doctrinae speciminibus editis, omni fide institutioni se totos tradant, iuuentui scholasticae praeficiant, et ordinaut orationes sacras, quae ad commendandam educationis liberorum, scholarumque curam, habeantur. Quae omnia certe tam praeclara sunt, tamque sapienter constituta, ut haec sola iam digna sint, quae fructuosissima putentur, animoque gratissimo agnoscantur. Quid enim est, quod maiori iure perniciosissimis verae eruditionis impediementis a quolibet rei scholasticae perito aestimatore annumerari mereatur, quam nimia varietas disciplinae? quid saepius negligitur a parentibus, diligentia in explorandis filiorum viribus ingenii, qua cognoscant, filii bonis literis sint nati, an naturali quadam indole atque stupore ab illis discendis abhorreant? grauitas atque dignitas muneris scholastici nonne postulat, quid? quod, exigit maximam cautionem, ne iuuentus curae atque institutioni committatur istius, qui, rerum tradendarum accurata intelligentia destitutus, expers bonae docendi rationis, et nefandae perfidiae macula adpersus, illiberali, sordido et turpi quaestui habet scholam? ludorum denique cura, nonne, hac nostra in primis aetate, qua plurimi ad improbitatem, molitiam, ignauiam, et exinde redundantem male agendi licentiam adeo procli-

proclives sunt, vt verae Religionis cognitio neglecta iaceat, virtutisque studium frigeat, nonne, inquam, maxima verborum grauitate, maximoque in dicendo seruore videtur commendanda? Amplissimum igitur, in celebrandis his publicae scholarum emendationis commodis atque emolumentis, habere campum, in quo exultare posset oratio, nisi in tantas angustias esset compellenda. Memor propositi, redeo ad interiorum huius *Constitutionis scholasticae* indolem, vt firmissimis euidentissimisque argumentis planum faciam, illam sapientissimam rationem, viamque tutissimam ostendere, quae iuuenes ducat eo, vt omnia adiumenta sibi comparent, ad vitam in Academiis integre et fructuose transigendam. Eundem seruabo ordinem, in proferendis his rationibus, quo paullo ante commemorauimus virtutes iuuenum, ad cursum Academicum bene praeparatorum. Omnium prima fuit *exquisita, et ad animum commouendum accommodata Religionis reuelatae cognitio*; videamus igitur, quid publica *Renouatio disciplinae scholasticae* ad illam instillandam conferat. Grauius iniungit scholarum magistris, vt in compendio, publico vsu recepto, cuiuslibet *quaestionis* mentem omni *perspicuitate* explicant, optimos et luculentissimos librorum sacrorum locos, *pro ingenio linguarum*, quibus viri diuini vsi sunt, interpretentur, et modum indicent, quo verum et certum doctrinae cuiusdam necessaria ratione ex illis possit et debeat deduci. Quibus simul sumtis, quid ad *accuratam* Religionis intelligentiam amplius possit requiri, non video. Omnia huic institutioni insunt, quibus nititur et distincta notitia, et certissima ex principiis, propter auctoritatem diuinam, indubitatam persuasio. Sed, vt haec Religionis disciplina simul propius admoueat iuuenum animis, vtque discipuli diuinitus concitato animi motu atque affectu agitentur et inflammentur, hoc etiam imponitur magistris, vt omnia ad inspirandam veram in Deum pietatem excitentur et accommodentur, vt officia, quorum obligatio, ex meliori excellentiorique virtutum diuinarum orta, nos tenet, altius imprimenda curentur, et vt media, atque exempla illorum, ad alendam roborandamque mentem bonam, quantum fieri possit, referantur. Praeceptor igitur si imaginandi facultate, a iudicio purgata, pollet, si eo sono vocis, eoque vultu loquitur, vt ipse quoque commotus appareat, ad quam altitudinem attollet iuuenum animos, qua admiratione atque reuerentia illos explebit, quo spiritu illos adflabit, quos aculeos in illis relinquet! certe, nisi a natura *insitus*, et rerum humilium fordidarumque amore offusus

stupor iuuenes ad omnem grauitatis virtutisque sensum hebetavit atque obdurauit, necesse est, vt pectore sancto, et magno quodam spiritu animati, commoueantur, efferantur, quid? quod, abripiantur. Haec sunt commoda, quae nobis praestat *Renouata Constitutio scholastica*, in tradendis doctrinis sacris; contemlemur nunc, quantum illa proffit accuratae, et cum sapore quodam pulchritudinis coniunctae intelligentiae artium disciplinarumque scholasticarum, cui inter virtutes iuuenum, qui Academiae bene sint meditati, secundum locum supra concessimus. Extra omnem dubitationem est positum, quin haec, si huic *Constitutioni* in eo obtemperetur, vt iuuenes, qui nulli rei minus, quam bonis literis, nati, et ad quoduis potius vitae institutum, quam ad doctrinam, studio ferri videantur, non admittantur, sed remoueantur, necessario sequatur. Nam ex vetustissimae antiquitatis monumentis, tam *graecis*, quam *romanis*, quorum lectione exerceantur et alantur iuuenum ingenia, et ex innumeris fere doctrinarum scholasticarum compendiis, non solum elegantissima, finique scholarum conuenientissima elegit, sed etiam, id quod maximi est, ipsam disciplinam, qua iuuenes diligentissima, et ad excitandum omnis elegantiae atque venustatis sensum saluberrima cognitione imbuantur, praescripsit. Claris verbis interdicat discipulis eiusdem classis vsu auctorum, quorum scribendi ratio, propter aetatem, vitae genus et ingenii vires, diuersae est indolis, quorumque consuetudo atque familiaritas iuueni, optimorum similiumque lectione et imitatione nondum satis confirmato, permultis ex rationibus, periculosissima est, simulque requirit, vt *verba* auctorum omni cura atque solertia exponantur, *res* scitu necessariae et vtilis notentur, ordo seriei contextae inuestigetur, et lepores atque suauitates tanto studio explicentur et collustrentur, vt magistri, illis et cum sensu legendis, et recte scienterque imitandis, animos et ingenia auditorum adfuesciant. Disciplinarum vero, quibus aditus ad scholas non sine maxima iniuria denegaretur, *historiae* nimirum, *rhetorices* et *dialectices*, ratione habita, modus ille docendi, quem subministrat *Publica Scholarum Emendatio*, vniqueque intelligentiori et aequiori harum doctrinarum aestimatori erit probatissimus. Nam in *historiae* monumentis consulendum censet *Synchronismo*, siue vinculo, quo res, eodem temporis spatio inclusae, arctissimae coniunguntur, et in praecipis *rhetorices* atque *Logices* ratio illa, qua explicari vult praestantissima *Celeberrimi Ernesti initia doctrinae solidioris*, viribus iuuentutis, atque schola-

scholarum consilio tam congruens et accommodata est, vt omni assensu censeretur mereatur dignissima. Non igitur huius etiam vtilitatis nomine, et animo, et ore celebranda est *publica scholarum Saxoniae instauratione*? Restat *composita, urbanitatique conueniens viuendi ratio*; perquiramus igitur, quanta vi prospiciat fingendis formandisque moribus? Hic opus esset, vt integrum Caput IX. illius *Constitutionis scholasticae*, quae scholarum Electoralium disciplinam ordinat, transferrem, si copiosa oratione esset comprobandum, quanto studio ab illa commendetur et procuretur morum sanctitas, elegancia, cultusque mundities. Continentur hoc capite leges certe saluberrimae; et, quoniam omnes omnium ludorum magistris, vt easdem ad scholarum suarum vsum, quantum fieri possit, accommodent, obstricti tenentur, sine omni dubitatione illarum vtilitas tam late patet, vt in omnes omnino disciplinae scholasticae alumnos redundet. Quid igitur plura? dilucidissime apparet, *publicam scholarum emendationem* iuuenum, ad sublimiora Academicarum studia praeparandam, commodis optime sapientissimeque inferuire. *Quamdiu enim acurritio, et morum elegantia atque venustas*, tres illae erunt virtutes, ad quas consequendas omnis prudens et sapiens iuuenum, literarum studiis consecratorum, insituatur et dirigatur educatio, tamdiu ab omni dubitatione erit liberum, quin *Renouata Scholarum Constitutio* tam fructuosa, tamque eximia sit, vt iuuenes, qui ad altiores doctrinas, in Academicis percipiendas, sint accessuri, ad illius normam longe saluberrime fingantur atque poliantur. Nemo, nisi qui, vbi de rebus scholasticis aliquid legit, nugulas se legere putet, aut, qui nouitatis studio, veraeque eruditionis fastidiosae aetati nostrae nimium indulgeat, eo temeritatis progredietur, vt illius dignitati quid detrahendum censeat, omnium potius, qui saniores sunt in pretio rebus, communem vtilitatem attingentibus, ponendo, vna et consentiens vox est, hac *instauratione disciplinae scholasticae* toti Saxoniae tantum munus esse allatum, vt gratissimo animo agnosci, agnitioneque in maximis amplissimisque poni mereatur.

In hoc igitur tanto, *publica illa scholarum Constitutione* iniunctorum, eorumque saluberrimorum adminiculorum concursu, et in tanta ipsius aetatis nostrae, emendandae educationi consulentis, industria, quis dubitet, haec tempora nostra non minus felicia esse copia bonarum scholarum,

larum, quam proventu iuuenum, ad vsum Academiae optime subacturum, necessariisque artibus instructorum? Atque ego peruelim ita esse, et omnes Academias iuuenibus et adolescentibus abundare, et doctissimis, et humanissimis. Nec nego, ita esse, quia neque hoc mihi sumo, vt de hac re in alterutram partem iudicem, neque est: istud meum iudicium, qui potius de discipulis meis, eorumque profectibus, quam de studiosis sublimiorum doctrinarum, iudicare didicisse censeor. Nihil tamen minus me saepe perturbarunt, et nunc quoque perturbant voces multorum conquerentium de nimia paucitate iuuenum, ad Academiam bene praeparatorum. Neque eae querimoniae in occulto sunt, aut mihi soli auditae, vt, si quis forte putaret, rem tristitia, atque morositate quadam, temporum felicitati inidente, in praesenti a me augeri, is non solum mihi vim inferret, sed etiam aduersarium haberet conspirantem confensum omnium Virorum, qui de talibus rebus vel iudicare debent, vel iudicare possunt. Adeamus, quaeso, eos, quibus datum est, sub explorationem vocare ingenia atque doctrinam eorum, qui stipendiorum, quae dicuntur, liberalitate suffulti, literarum studia prosequuntur, et quam saepe iis contingat, aliquem reperire, qui ita possit quaestiones propositas soluere, aut specimina alia quaecunque edere, vt artium scholasticarum cognitio appareat. Quantum vero ego intellexi, querelae horum Virorum mouentur non solum de miserabili iuuenum nostrorum ignorantia, sed etiam de illorum moribus, nimis parum cultis, parumque elegantibus. *Reperitur, inquit, his in iuuenibus sola quaedam infucata eruditionis species, et saepe non ferenda inscitia artium scholasticarum, quae tamen omnia conferunt ad formandos viros, patriae quondam utiles, animaduertitur in illis magna arrogancia, effrenata licentia, ingenium non solidum, vt Philosophi loquuntur, sed superficialium, obtusum, atque hebes, multarum rerum, nullo ordine digestarum, notitia, quae omnibus principiis est destituta, nequaquam vero eiusmodi quid, quod fructuosum sit ad vitam in Academiis prudenter et sapienter gerendam. Opus igitur est, vt duo illa, quae supra nominaui, postrema, saluberrimae ad Academiam praeparationis subsidia, accurata nimirum, et cum sapore quodam pulchritudinis coniuncta, intelligentia artium disciplinarumque scholasticarum, et composita, urbanitatique conueniens viuendi ratio, in fingendis illis iuuenibus, in scholis sint neglecta. Itaque inquiramus, in quo resideat vitium, quo scholasticae eruditionis fructus incipitur?*

cipitur? inuestigemus, vbi lateat caussa *intermissae in scholis curae morum
 poliendorum?* Antequam vero ad prioris quaestionis responsonem, eius-
 que rationes indicandas, progredior, nonnulla mihi praemunienda viden-
 tur. Alterum quidem hoc est, ne putes, querelas de ignorantia iuue-
 num, qui nostra aetate in Academias se conferant, tanti esse ambitus,
 tantaque amplitudinis, vt omnes omnino complectantur, a'terum, ne
 credas, in ea re docentium tenere vitium. Labores magistrorum, in lu-
 dis iuuenes exercentium; iique assidui, quoniam salus scholarum est res
 Dei, qui cum actionibus, gloriae ipsius celebrationem, generisque hu-
 mani felicitatem spectantibus, largissima praemia connectit, nunquam
 sine omni fructu suscipiuntur et sustinentur. Pristinis quoque temporibus
 haud dubie permulti stupidi, ignorantes, agrestes et inculti scholas dere-
 liquerunt, et felicissima semina, quae spargunt praeceptores in discipulo-
 rum animis, bonas adhuc fruges edunt, vt Academii permulti adhuc
 tradantur iuuenes, tantae segeti pares, vtque haec tantum vis sit praesen-
 tium querelarum, vt indicent, multo maiorem olim fuisse numerum iu-
 uenum, necessariis ad literas in Academiiis colendarum virtutibus orna-
 torum, quam hac nostra aetate. Neque est, quod credas, culpam hu-
 ius mali in scholarum magistros (ipsam enim *Renouatam Scholarum Con-
 stitutionem* vbique locorum receptam esse, spero, quoniam *Principis* ni-
 titur auctoritate, atque potestate) esse conferendam et coniciendam.
 Nam penitus, neque, vt opinor, temere persuasum habeo, omnes illos
 tam accuratam, tamque late diffusam eruditionem sibi acquisiuisse, vt
 rationem illam rerum tractandarum, et ad captum discipulorum accom-
 modandarum, quam *Instauratio Scholarum publica* praescripsit, exacte
 obseruare possint. Hi igitur *fidem* atque *curam* in docendo praestant,
profectus discentium praeflare nequeunt, qui si essent in magistrorum po-
 testate, quis hominum viueret, iis, beator? vbi igitur est caussa mali?
 quid impedit *plurimorum iuuenum progressus in curriculo scholastico?* re-
 spondeo: *maxima animi leuitas*, quae, sicut per se aetati iuuenili natura-
 lis est, sic nostra aetate, praecipua quadam vi, iuuentuti propria videtur,
 et *nimia fiducia*, quam iuuenes, tam ex eadem animi leuitate, quam
 pro arrogancia atque superbia saeculi nostri, in viribus suis ponunt, sunt
 fontes turbulentissimi huius calamitatis. Nemo, nisi qui historiae litera-
 tae monumentorum egregie hospes et peregrinus sit, in admirationem
 abripitur, si dixerit, *literarum studia, etsi non habeant quandam pulehri-
 tudinem,*

tudinem, ortam et commodatam a sensibus, tamen, quoniam ab hominibus tractentur, in societatem illius inconstantiae trahi, qua res, sensibus percipiendae, assiduo motu agitentur, neque vllum certum statum teneant. Quoties barbaries atque incititia, loco pristino pulsa, redire conata est? quoties recuperavit prope totas veteres possessiones? quoties omnium humanorum literarum dignitas ita abiecta et contempta iacuit, ut vix posset restitui? quid igitur mirum, nostram aetatem rursus incidere in talia tempora, quae barbariae tenebris inuolui videantur? num vel ipsi *Religioni* melior fortuna videtur reseruata? Summa animi leuitas eadem procliuitate despicit et contemnit artes scholasticas, animi intentione tractandas, qua vel adultioris aetatis homines refrigescunt in studio atque amore Religionis. Hac enim temeritate decepti, iuuenes cum fastidio quodam auerlantur *linguam graecam*, cuius contemptus tam luctuosus est, ut *Dan. Heinsius* conqueri cogeretur: *liceat mihi in maximo moerore meo idem apud nos usurpare: exequias literis, quibus est commodum, ire iam tempus est. Causam huius rei fortasse ex me scire vultis? verbo vobis respondebo: GRAECARVM LITERARVM, mihi credite, contentum est.* Futurus Theologus solus est, qui huic linguae discendae operam dat, qui vero legum intelligentiae, (et haec vera causa est, cur quasi inundemur horrenda eluione talium hominum) aut artis salutaris cognitioni se sunt consecraturi, studium huius linguae plane superfluum putant. Tanta, in literis colendis, leuitatis, eiusque scholasticae, non fuerunt maiores nostri, sed initium doctrinae fecerunt a *Graecitate*, et, progressi deinde ad *Romanorum* libros, non prius ad *recentiorum* scripta se contulerunt, quam *graecos* et *latinos* fere totos imberbant. Sic *Grotii*, sic *Casauboni*, sic *Salmasti*, alique, ad summum eruditionis fastigium euecti sunt, nostri vero iuuenes, qui non solum ordinem hunc inuertunt, sed etiam Graecorum libros fugiunt, leues et temerarii spernunt illa, quae fundamenta omnis doctrinae constituunt. Non maiori assiduitate *linguam latinam* tractant. Molesta plurimis videtur magistrorum subtilitas et difficultas, qua versiones germanicas, singula verba auctorum, et exercitationes in scribendo castigant, peruersa hac opinione captis, sufficere, si modo possint sententiam generaliore indagare, et mentem suam qualicumque ratione exprimere. *Errores grammatici*? hos non putant, quos curent. Neque id mirum, quoniam vel *Vir* quidam, qui multis scriptis, quos lingua germanica edidit, magnam nominis famam sibi conciliauit, paucis

paucis abhinc annis, publice professus est, risu esse excipiendam Criticorum diligentiam, qua vitium, contra regulas Grammatices commissum, tantae grauitatis putent, quantae Theologi *crimen contra Spiritum Sanctum*. Quae collatio quam digna sit Theologo, alii, iique magis exercitati, et sagaciores, iudicent: ego persisto in iudicandis studiis iuuenum scholasticis. Quanti putant *antiquitatum, historiae, et geographiae antiquae* notitiam? omnium harum artium vtilitati fines, quibus contineantur, angustissimos constituunt, negantes, illarum intelligentiam prodesse aetati. Quodsi igitur praeceptor ex illorum fontibus, ad explicandos auctores classicos, nonnulla deriuanda censet, quasi oscitantes, et longe alia cogitantes, quaerunt: *quid haec ad nos?* ad *priuatam* denique industriam si respexeris, quaeras ex plurimis discipulis, quem auctorem legant? cui exercitationi horas, quas vacuas habeant, conferent? num res perceptas frequentiori repetitione memoriae imprimant? vix, ac ne vix quidem, ehortationibus, permoueri possunt, vt assidui sint in lectionibus *publicis*, quibus finitis, omnia se praesstitisse somniant, quae requirantur ad vitam scholasticam prudenter et sapienter transigendam. Ita tanta igitur, tanque manifesta, discendarum artium scholasticarum peruersitate, cuius infelicissima mater maxima, neque vnquam satis deploranda, animi leuitas est, mirandumne videtur, si plurimis iuuenum permultae bonae horae quotidie pereunt, nec quidquam verae et duraturae vtilitatis a studiis scholasticis capitur? Huic accedit *nimia fiducia*, qua assentationis cuiusdam opinione maiorem ingenii felicitatem, maioremque cognitionem sibi fingunt. Tulit hanc temeritatem arrogantia aetatis nostrae, quae certe in plurimis. et vel inferioris sortis, hominibus, ad tam altum gradum ascendit, vt toto habitu atque cultu vitae genus longè multumque excedant atque superent. Hinc eadem contagio iuuenes quoque attingit, vt, si exercitationes in scribendi facultate, a magistris propositas, sine graui aliquo vitio, adpersisque nonnullis loquendi formulis, transferre, et leues quaestiones, quae nullam iudicii subtilitatem postulant, soluere possunt, statim putent, sibi iam non opus esse amplius artium in scholis tradendarum studio, immo eas iam longe infra se, et disciplinarum, quibus percipiendis ipsi iam pares sint, esse altitudinem. Quid inde? quoniam magistrorum iudicio non amplius relinquatur, vt tempus determinent, quo iuuenes virium maturitatem, ad ferendas grauiores Academiae disciplinae, et quasi concoquendae duriores solidioresque cibos, sint nacti,

ante diem pennas; siue potius *plumas*, in Academiam extendunt, praefertim, si admonitionem aut poenam quandam aegre tulerant, si maioris libertatis desiderio tenentur, si spes stipendii consequendi affulsit, aut annorum, quos habent, multitudo, ut scholam egrediantur, illos commonefacit. Quo nimis maturo abitu non tantum sibi nocent ipsi, sed scholis etiam ingentem cladem inferunt, quoniam, ad occupanda loca, in superiori classe, vacua, ex inferioribus discipuli prius sunt transferendi, quam viribus polleant, ad sustinendas grauiiores difficultates, necessarii. Quis igitur est, qui, bonarum in ludis tractandarum literarum, ab inuidia aetatis nostrae, corrupta et deprauata consuetudine, felicem studiorum successum iuuentibus spondeat? quis promittit illis, consecuturum, ut aliquando egregiam disciplinarum Academicarum scientiam adipiscantur? praesentis aetatis indoles hoc sane, quam maxime necessarium, exigit, ut, quoniam per se multo difficilius est, in censum alumnorum *scholasticorum*, quam *Academicorum*, referri, omnes iuuenes, qui Academiam petant, religiosa ratione explorentur, et, fundamentis scholasticis supine neglectis, non admittantur, sed remoueantur, alias, *decem*, aut ad summum *viginti* annis praeteritis, ut pristina barbaries redeat, omniumque artium atque literarum dignitas, nouis tenebris obducta atque inuoluta, lateat, necesse est. Sed pressius agam; superest adhuc posterior quaestio soluenda: *ubi lateat causa intermissae in scholis morum poliendorum curae?* Hic omnis culpa tribuenda est *inimicis facili atque molli liberorum educationi, eique domesticae*. Belli postremi vulnera, licet in aliis reipublicae membris, temporis diuturnitate, consanescant, in scholis tamen semper recrudescunt. Verbis enim non exprimi potest, quantum inde ab illis calamitosissimis, maximeque pestiferis temporibus corrupta sit priuata liberorum educatio, quantumque illa recesserit a more maiorum. Nimia quaedam indulgentia occupauit locum pristinae severitatis, facilitate quadam, quae nunquam satis poterit excusari, vitia perferuntur liberorum, inconsulti, friuoli, et non solum *magistrorum* auctoritati, sed vel ipsius *Religionis* sanctitati multum detrahentes, audiuntur parentum sermones, filii, admonitiones magistrorum moleste ferentes, nituntur clientela parentum, et quis est, qui nominet omnia educationis domesticae mala, quae pestem inierunt scholis? quilibet enim praeceptor, cui tantae indulgentiae, tamque molli disciplinae aduersus facti iuuenes obtruduntur, omni cautione incedere cogitur, ne isti, off-

fensi,

fensi, ipsi quid apud patres interant, quod non sine aliqua aegritudine fit excedendum, aut, male mulctati, abeant, ipsique numeri discipulorum imminuti culpam, apud imprudentiores, contrahant. Exeunt igitur cum iisdem moribus, quos in scholam intulerant, et, simulatque Academiae nomen professi sunt, maioris libertatis, ad quam in scholis iam (praesertim, si ciuitati Academicae iam erant adscripti) adspirauerant, iucunditate capti, in dies se praebent et gerunt effrenatiores.

Quomodo igitur fieri potest, vt, non solum literarum artiumque, in scholis coleandarum, ratione, sed etiam domesticae educationis grauitate, corrupta et in longe deteriorem conditionem redacta, plures boni iuuenes, aut saltem non pauciores, e ludis exeant, quam prislinis temporibus? Nemo tam iniquus est, quin largiatur, omnem scholarum publicarum emendationem, nisi iuuenes, contra aetatis nostrae labem atque maculam, verae et exquisitae eruditionis amore incendantur, et, nisi priuata liberorum disciplina sanior atque salubrior reddatur, frustra institui, omnemque eius vtilitatis spem esse irritam. His malis, si in viribus humanis tanti labores positi sunt, medeamur, his querelis propulsandis studemus, harum lacrimarum fontes praeccludamus, tunc *Scholae* et *Academiae* flos atque vigor redibit!

Mitto iam plura, et ad propositum venio. Illuxit nobis dies, quo memoriam felicissimam insignis clementiae instauramus, cui Deus Immortalis curam Renouationis Religionis Sanctissimae, coetusque Christianorum Sacri salutem, commendatam habuit. Diuinae igitur bonitatis memior etiam est Schola, hinc per quatuor *integrae indolis bonaeque spei* discipulos, quasi pietatis suae interpretes, Deo publicas gratias agere constituit. Prodigunt nimirum, ordine, quo se in subselliis excipiunt, inuerso:

- I. FRIDERICVS GOTTLIEB MERKELIVS, Liebenwerdenensis-Milnicus, *de grauiissimis vulneribus costui Christianorum Sacro ab Romanis Pontificibus inflictis*, Oratione latina, qua simul Lyceo nostro vale dicit. Iuuenis, et literis scholasticis *Ornatissimus*, qui ingenii excellentia disciplinae maturitatem adiuuit, et morum probitate atque honestate *Lebissimus*, cui, ad sustentandam spem, de ipso conceptam, et vere concipiendam, fauissimum

quaeuis a Summo Deo, animo tam integerrimo, quam lactifimo, apprecor.

II. FRIDERICVS AVGVSTVS ZSCHIMMERVS, Lauſa-Miſnicus, *de cauſſis communis fere aſſenſus, quo excipiebatur Lutherus, Sacrorum Inſtaurator.* Oratione germanica.

III. AVGVSTVS AMBROSIVS ROEMERVS, Zwetauienſis-Miſnicus, *de Summa Lutheri gloria ex inſigni Humanitate in emendandis Chriſtianorum Sacris.* Oratione latina, cui addet vota pro felicitate abeuntis in Academiam Amici.

IV. IOANNES GOTTFRIED FIEDLERVS, Cauertienſis-Miſnicus, *de commodis eximiis debitae in Religionem Chriſtianam Reuerentiae.* Oratione germanica.

Quos iuuenes vt *Patroni* atque *Fautores* Lycei cras, hora II. poſt meridiem, conſueta beniuolentia audiant, humaniſſime oro rogoque.
P. P. Torgauiae, a. d. III. Kalend. Nouembr. A. I. S. MDCCLXXVII.

AB: 155056

VD 18

ULB Halle 3
003 085 112

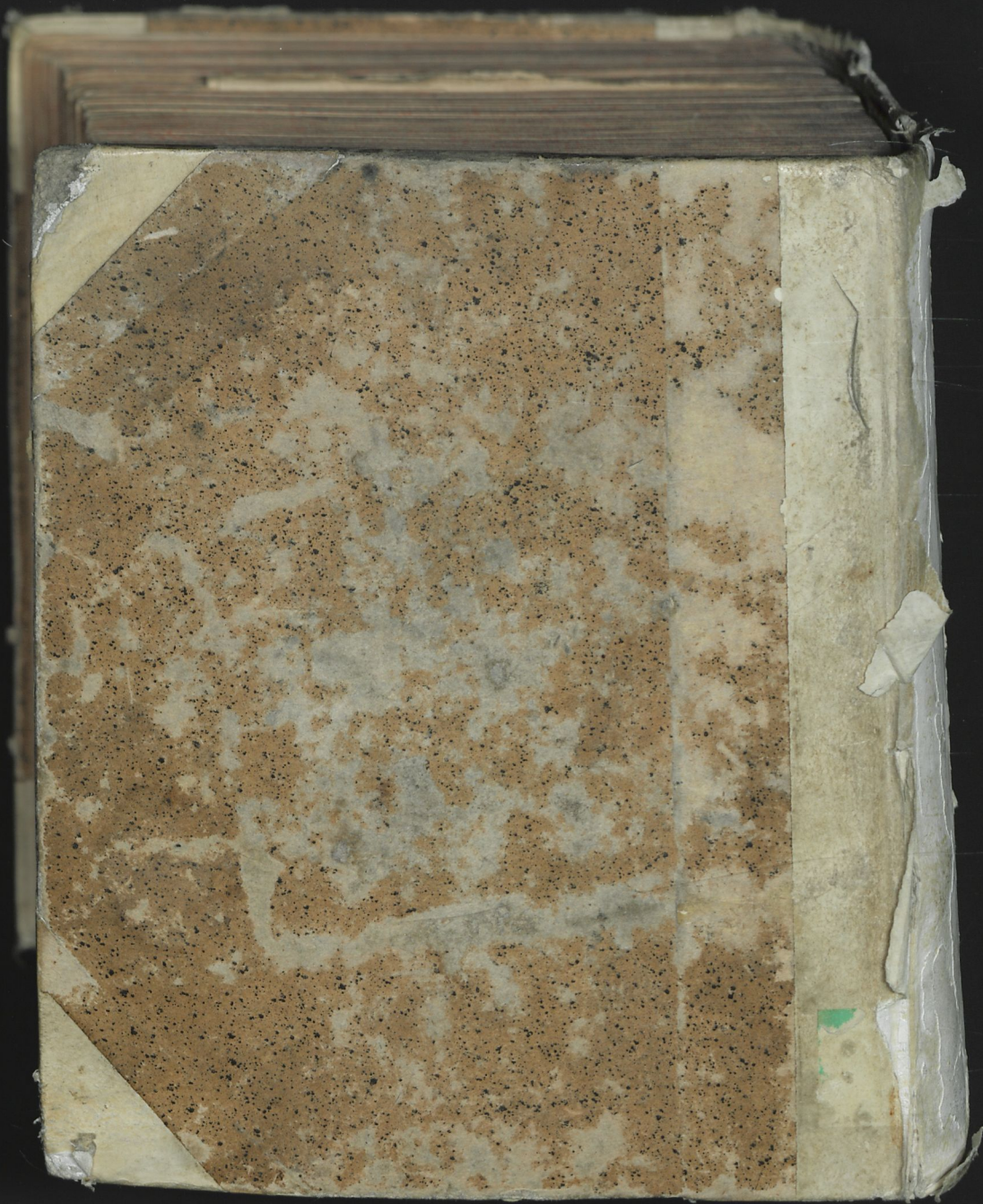

TA → SL
Nov 75 fkt 1

R

VD 17

Cu
D
DIE

⁶¹
*dati, nihil minus
s, quam prius?*

T,
TIONES
OR

IGIONIS MEMO.
O

NDAS
VITANS

SINTENIS
RECTOR.

EE RIANA.

